

לבסוף השיגו הורי ויזה - אשרת כניסה לצ'ילה, שהשיגוה באמצעות הני שלזינגר, בת אחות מצד אמא, שהייתה נשואה כבר שנה בצ'ילה. הוויזה הייתה לכולנו, גם עבורי. אינני יודע, למה לא עלה בידי הורי להשיג אשרת כניסה לארה"ב; כנראה לא היה להם מישוה שהיה יכול לתת אפידוויט. עם זאת אני מניח, שעם המעט שהיה להם, הרבה יותר קל היה להסתדר בדרום אמריקה, החלשה בוולטה. שם השקעתם לא רק נשמרה, אלא עלתה בערכה במשך העשור שהיו שם. בארה"ב מצבם היה יכול להיות הרבה יותר קשה, היות וכבר לא היו מסוגלים לעבוד.

הורי עמדו להפליג מהמבורג ב-14 ביוני; אוניית HAPAG הגרמנית שלהם עמדה לעבור בנמל אנטרופן כעבור יום. עלי היה לדאוג שכל הארגזים באמסטרדם יועברו ממחסן המכס לאונייתם בנמל אנטוורפן. אחותי הצטרפה אליהם שם, ואני התלוויתי אליה. הגענו לאנטוורפן. החפצים הועלו עבורם ישר על האונייה and no questions asked, ונשארו לנו עוד שעתים על הרציף בנמל אנטוורפן כדי להיפרד. איש מאיתנו לא האמין שנתראה עוד אי-פעם. להורים היו אלף לירות שטרלינג, ו-6% מרכושם אחרי ההמרה בגרמניה. הרהרתי אם עשיתי נכון להשאירם לנפשם. אך בלאו הכי היה מאוחר. נפרדנו, והם הפליגו לנסיעתם הארוכה - ששה שבועות - מעבר לקו המשווה. מה שהיה מדכא ב מיוחד במפגשנו האחרון הייתה האוניה סט. לואיס, אותה אוניה שהנאצים מילאו ביהודים ושלחוה לחופי צפון ודרום אמריקה, ביודעם מראש, שאף ארץ לא תרשה את כניסת היהודים אליה; וזאת כדי להוכיח לעולם, שאיש אינו רוצה ביהודים. ה-סט. לואיס עגנה באנטוורפן סמוך לאוניה בה הפליגו הוריי. (אחרי שחזרה לאירופה סוכם בין ארבע ארצות - הולנד, בלגיה, אנגליה וצרפת - לקלוט את היהודים. רק אלה שגורלם הביא אותם לאנגליה שרדו. סרט אמריקאי, "מסע הארורים", שהופק בשנות הששים, הניח את המסע הזה.) בקיץ 1939 לא היינו בטוחים, שמסענו יסתיים אחרת.

בחזרה לוורקדורף. נותר לקשור עוד חוטים מעטים סופיים. באחת השיחות האחרונות שהיו לנו עם גיורא יוספטל, הוא התבטא על התרשמויותיו מהארץ בערך כך: מי שרוצה להסתגל לארץ, חייב קודם כל להסתגל למנטאליות של פינסק. לא צריך היה להיות בארץ זמן רב כדי להבין, שקלע למטרה. אך זה נושא להרהורים עתידיים.

היה עלינו להפליג מאמסטרדם, כ-250 אנשים, ובאנטוורפן לקלוט עוד אנשים, שעברו מגרמניה לשם וממתינים לספינתנו. כ-70 חברים וחברות יצאו מוורקדורף, וכ-100 מהכשרת דוונטר. השאר - אנשים מבוגרים, "פליטים" למיניהם, בודדים וחברי הכשרות של זרמים אחרים, בין היתר "הפועל המזרחי" ו"אגודת ישראל". היו בוורקדורף כאלה שפחדו להפליג באוניית מעפילים. ליאו שוורצשילד ואישתו לא הצטרפו, אך הצליחו להגיע לשווייץ. טוביה וגרטה גרינבאום זכו כעבור חודשיים בסרטיפיקאט, הודות לקשרים אישיים. לא היה מקום לכולם במחזור ראשון זה, ותוכנו הפלגות נוספות. אך רבים מהנשארים מאחור נספו בשואה. אומרים שהנסיעה ורכישת הספינה מומנו ע"י יהדות הולנד. איני יודע אם כך זה היה.

ב-15 ביולי 1939 בשעה 8 בערב המתינו לנו בכניסה לוורקדורף שני אוטובוסים כדי להביאנו לנמל אמסטרדם. עלינו בשקט; לא היה עוד מקום לצהלה. היו שבכו. הרדיו באוטובוס השמיע שיר עם פלמי עתיק, מימי מלחמת שלושים השנה - "Flandern in Not, in Flandern da reitet der Tod" - "פלנדריה בצרה, על שדות פלנדריה דוהר המוות". אחזה בי צמרמורת, איני יודע למה, הרי השיר היה ידוע. כעבור שנה דהר המוות על שדות פלנדריה. וצלילים אלה הם הדבר האחרון שנחרטו בזיכרוני מהולנד. לאט נסענו אל הערב המחשיך. איש לא דיבר.

נכנסנו לרציף צדדי בנמל אמסטרדם, נדמה לי שנקרא נמל Y, לא מקום להפלגת נוסעים, אלא רציף להטענת מטענים. נכנסנו להנגר גדול. לא היינו הראשונים. החברים מהכשרת דוונטר כבר היו כולם, ובכך כל מי שהיה שייך לקיבוץ העלייה שלנו היה כאן. היו עוד אנשים שלא ראינו קודם, מבוגרים יותר, וודאי לא שייכים למסגרת "חלוצית". וכמה דוברי הולנדית. והמון מלווים, איני יודע איך נתנו להם להיכנס לשטח הנמל הסגור; כנראה שיהודים תמיד מגיעים אם צריך להיפרד. נפתח שער לרציף ושני פקידים מכס נתנו לנו לעבור עם הצגת הדרכון, מבלי לשאול או להסתכל הרבה. עמדנו ברציף; כעבור זקה הצטרפו אלינו דוברי ההולנדית, עם צחוק גדול, כאילו שמעו זה עתה בדיחה טובה: הפקידים ההולנדים רצו לשכנעם, לא להצטרף למסע המטורף הזה בספינת הארורים. יש לכם דרכון הולנדי טוב, אתם אזרחי הולנד ולא פליטים, מה לכם עם אלה?